

Pavol ŽIGO

Katedra slovenského jazyka FF UK

Gondova 2, SK-81801 Bratislava 1

pavol.zigo@fphil.uniba.sk

VEDĽAJŠIE VETY PRÍČINY A VEDĽAJŠIE VETY ÚČELU V SLOVENSKÝCH NÁREČIACH

Cieľom nášho príspevku je niekoľko základných poznatkov o súvetiach s príčinnými a účelovými vetami v slovenských nárečiach s ohľadom na historickú kontinuitu ich vývinu. Keďže slovenská nárečová syntax nie je spracovaná na takej úrovni ako hláskoslovie, tvaroslovie, slovná zásoba a tvorenie slov (*Atlas slovenského jazyka*, Bratislava 1968–1984), nebude sa naša charakteristika opierať o areálové kritériá (zatiaľ jediným spoľahlivým východiskom systematického výskumu nárečovej syntaxe je opis časových vedľajších viet v slovenských nárečiach od A. Ferenčíkovej (1986)).

V našom príspevku vychádzame z poznatku, že stav v nárečiach je výsledkom prirodzeného vývinu syntaktických konštrukcií a vzťahov jednotlivých prvkov syntaktickej štruktúry a možno na ňom spoľahlivo vyložiť množstvo teoretických otázok. S odkazom na odbornú literatúru nekladíme si za cieľ vyložiť podstatu kauzálneho vzťahu vo všeobecnosti a v jazyku, chceme však využitím nárečového materiálu rozvinúť poznatok o tom, že v súvetiach s príčinnou vedľajšou vetou a s účelovou vedľajšou vetou je časová následnosť hlavnej vety a vedľajšej vety opačná. Keďže podstata kauzálneho vzťahu predpokladá časovú následnosť dejov, dištinktívnym znakom príčinného aj účelového významu sa stáva usporiadanosť jednotlivých dejov v čase.

Pri charakteristike príčinných a účelových vedľajších viet v slovenských nárečiach budeme rešpektovať povahu prvkov kategoriálneho systému jazykovedy a aj povahu prvkov kategoriálneho systému filozofie, ktoré sú v porovnaní s kategóriami špeciálnych vied abstrakciou reálnych vzťahov. Poznatky o príčinnosti, t. j. kauzalite a čase z filozofického hľadiska rozpracoval J. Dubníčka v práci *Čas a kauzalita* (1986). Z hľadiska charakteristiky príčinných a účelových viet v slovenských nárečiach si primárne budeme vsímať kvalitatívny časový

aspekt (topologické vlastnosti času) v súvetí s príčinnými a účelovými vedľajšími vetami.

Prvou topologickou vlastnosťou podľa newtonovského chápania času je lineárna *usporiadanosť*, prevažujúca nad cyklickým usporiadaním času. Druhou topologickou vlastnosťou je *jednorozmernosť*, ktorá vyjadruje takú skutočnosť, že zmena časových momentov od minulosti do budúcnosti sa uskutočňuje v jedinej postupnosti opísanej podľa jediného parametra. Treťou topologickou vlastnosťou je *spojitosť*, pri ktorej sa zohľadňuje určitá relatívna idealizácia, odrážajúca aspekty skutočnej jednoty a vzájomnej spätosti, spojitosti a diskretnosti reálneho času. Štvrtou topologickou vlastnosťou je *jednosmernosť*. Vyjadruje nevratnosť a rešpektuje uzavretosť a neohraničenosť času. Poslednou topologickou vlastnosťou času je *nekonečnosť*. Je to vlastnosť vyjadrujúca neohraničenosť jednorozmernej veličiny (porov. Dubnička, o. c., s. 77–101). Topologické vlastnosti času sú spoľahlivým metodologickým prostriedkom pri charakteristike kauzálnych a finálnych viet.

PRÍČINNÉ VEDĽAJŠIE VETY

V nárečových súvetiach s príčinnou vedľajšou vetou typu *sa odvráťeu, lebo sa smei'i ňemohou* (Turíčky, J. Matejčík, 1975, s. 209) ide o potenciálnu vnútornú späťosť spočívajúcu na platnosti B (*sa odvráťeu*), ktorá predpokladá prítomnosť znaku A (*sa smei'i ňemohou*). Z topologických vlastností času súvetie s príčinnou vedľajšou vetou postihuje usporiadanosť (platnosť znaku B vyjadrená hlavnou vetou vyplýva z prítomnosti znaku A vo vedľajšej vete, ktorej dej je predčasný). Jednorozmernosť času sa týmto typom súvetia nepostihuje, pretože čas sa v jazyku implicitne chápe ako jednorozmerná veličina, a tak ju v tabuľke označujeme znamienkom + (pozri tabuľku nižšie). Spojitosť sa súvetím s príčinnou vedľajšou vetou postihuje potenciálnou prítomnosťou znaku A a jeho vnútornou späťosťou so znakom B. Jednosmernosť súvetia s príčinnou vedľajšou vetou postihuje. Táto vlastnosť je základným znakom kauzality, no v súvetí s príčinnou vetou nadobúda táto vlastnosť osobitný charakter – opačné usporiadanie v čase: *Tag vuon v noci pasou vol'i, bo bul'i lač'nie* (Závadka nad Hronom, J. Orlovský, 1975, s. 32). Na súradnici je najprv čas vyjadrujúci platnosť B: *bo bul'i lač'nie*, po ňom nasleduje čas vyjadrujúci prítomnosť znaku A: *Tag vuon v noci pasou vol'i*. Nekonečnosť sa príčinnou vedľajšou vetou postihuje, pretože platnosť B je reálna len za prítomnosti znaku A a je na základe vnútornej spätosti jeho prítomnosťou podmienená V *Inventári syntaktických javov v slovenských nárečiach* (1974, bod 182) autori uvádzajú základné príčinné spojky *lebo, bo, keď, keďže, že, čo* (po hláskových zmenách v gemerských nárečiach v podobe *šva*). Ich výskyt z areálového hľadiska a významová diferencovanosť nie je synteticky ani

kartograficky spracovaná, no čiastková analýza naznačuje vyššiu frekvenciu spojky *lebo* v stredoslovenskom a západoslovenskom areáli, hypertrofiu spojky *bo* vo východoslovenskom areáli, areálovú koncentráciu spojok *že* a *keďže* v stredoslovenskom areáli. *teras xodä na furmanku, bo vozä do Revúci drúki* (Revúčka, R. Krajčovič, 1988, 306), *Ľepredáme teľa, bo si ho kceme prisadiť* (Tisovský Hámor, J. Orlovský, 1975, s. 32), *Ľexce s'e mi řičeho, bo me hlava boli* (Dlhá Lúka, R. Krajčovič, 1988, s. 307), *Do Dudváhu sa (konope) nesmeli dávat, lebo ribi o nnix kapali* (Trakovice, R. Krajčovič, 1988, s. 302), *...aj ho prezivali, lebo na jennu nohu krival* (Ivanovce, I. Ripka, 1974, s. 205), *koma Paľo zabohovau a koma Ľurovi vipáľeu zauxo, lebo zisteu, že mu vitrhau zdraveho zuba* (Turičky, R. Krajčovič, 1988, 306), *Ľeprišol som, lebo som nestašil* (Roštár, J. Orlovský, s. 161), *Miseu tú mlážu pokosiť, keď je otec slabí* (Dúbravy, SSN, 1, s. 761), *Som si ho potom zebrala, kej manka nexceľi upuscic* (Breznica, SSN, 1, s. 761), *Keďže neprišel, nepójdeme ani mi za ním* (Valaská Belá, SSN, 1, s. 763), *Sa bála, že to šecko vizradä* (Mníchova Lehota, I. Ripka, 1974, s. 205), *Ľeprišou veic, že ho už naveki vismévali* (Ozdín, J. Matejčík, 1975, 213), *A veru som řneraz řezasvieťila, čo som sa bála* (Žaškov, SSN, 1, s. 274), *Smradu bolo plní dvór ot toho, čo mala (krava) také zdusené sebe* (Kostolné, SSN, 1, 274) *Len tag lengajú na né tia šati, šva je xudä* (Revúca, SSN, 1, 274). Okrem týchto spojok sme v kartokéke *Slovníka slovenských nárečí* (KJÚ) našli v súvetiach s príčinnou vetou aj spojku *preto*: *Hneval sa so mnó, preto neprišol* (Kameňany), *Búl mu v ceste, preto sa ho chcel strä:s* (Rochovce), *Lašni je, preto nekce nižď robiť* (Revúca), resp. *pretože*: *Pretože v malej d'ediňe krčmi řemali, xodievali zme do Abramovej* (Polerieka). Stav v slovenských nárečiach je výsledkom vývinových tendencií v kultúrnych útvaroch z predspisovného obdobia slovenčiny. Svedčia o tom záznamy, v ktorých sa vyskytujú rovnaké typy súvetí a spojok a približne rovnaká je aj ich areálová diferenciacia: *...zebi ste nam hetmana wjpravjľj czo naskorej, bo se nam kriwda czeje* (Bardejov 1597), *mne teras sskoda podkala, bo my dve wewerky sturky zedly* (Orava 1654), *smélo usznu v pokuju, bo ti ochrányäs dusu moju* (Zemplín 1752), *...urbarmi nas panstvo nutilo za pokutu, čo sme nechтели kontrakty prijat* (Sihelné 1776), *...za swe wieno ma swe gistniki vpomienuti, lebo slib zborzy kazde prawo* (Žilinská kniha 1473), *Kuasnicka ten uinohrad nemuoze predat, lebo Masni Juro pouida,ze ten uinohrad slusi na ieho zenu* (Trnava 1590), *nebogim se nikoho, lebo mam holomka pri sebe* (Krupina 1672), *...bohdag tyä Buh ubil, ket ty ludom ublizugess* (Jaseno 1786), *kde sy mog mily, ket k nam nechodiwass* (Slovenské národné spievanky, citované podľa HSSJ, 2, 42), *...do domu zadneho prawa nema myti starsy bratr, a to proto, ze statku otcowskeho mnoho utratil* (Partizánsky Ľupča 1552), *deti, kdy se rodia, spia a magi oczi zawrrene proto, že zwikly spati w řiwote matky sweg* (Conciones Patri Trnovicensis, citované podľa HSSJ, 4, s. 412).

ÚČELOVÉ VEDĽAJŠIE VETY

Význam súvetí s účelovou vedľajšou vetou typu *Rozdělilo sa to na troje, abi nám každému niečo prišlo* (Kubrica, I. Ripka, 1974, 205) možno charakterizovať tým, že v nich ide o vnútornú spätosť prvkov A a B, medzi ktorými je taký vnútorný vzťah, v ktorom platnosť A (*Rozdělilo sa to na troje*) motivuje implikovanú platnosť B (*abi nám každému niečo prišlo*) a platnosť B je z hľadiska platnosti A žiaduca (pozri A. Běličová, J. Sedláček, 1990, s. 146). Súvetie s účelovou vedľajšou vetou vyjadruje zároveň aj časový vzťah deja hlavnej a vedľajšej vety tak, že platnosť A vyjadrená hlavnou vetou časovo predchádza implikovanú platnosť B, ktorá je vyjadrená účelovou vedľajšou vetou. Topologické vlastnosti času sa súvetím s účelovou vedľajšou vetou postihujú takto: usporiadanosť sa postihuje, pretože dej hlavnej vety najprv musí mať reálnu platnosť, až potom sa dosiahne žiaduca platnosť vyjadrená dejom účelovej vedľajšej vety: *zeber si ručník, aš ti ňeni zima* (Kubrica, I. Ripka, 1974, s. 205). Jednorozmernosť času sa týmto typom súvetia nepostihuje. Čas, ako sme to uviedli v charakteristike príčinných vedľajších viet (pozri vyššie), sa v jazyku implicitne chápe ako jednorozmerná veličina, a preto ju v tabuľke označujeme znamienkom +. Spojitosť sa nepostihuje, pretože dej účelovej vety ešte nie je v čase deja hlavnej vety reálny a neovplyvňuje ju ani vid predikátov hlavnej a účelovej vedľajšej vety (obidva predikáty vyjadrené slovesom nedokonavého vidu: *Platno s' e španuje križom, zo šperutkami, žebi bolo tuhe*, Kamenná Poruba, KJÚ, obidva predikáty vyjadrené slovesami dokonavého vidu: *A' e keď' vypukla vojna s Tatarami, ta luže jix skri'li, žebi jix Tataré ňezbral'i*, Spišský Štvrtok, KJÚ, predikát hlavnej vety vyjadrený slovesom dokonavého vidu a predikát účelovej vedľajšej vety v nedokonavom vide: *Prevar pa'lenku, daj do nej džumbiru, že buže mocnejšia*, Letanovce; predikát hlavnej vety vyjadrený slovesom nedokonavého vidu a predikát účelovej vedľajšej vety slovesom dokonavého vidu: *Miseu sa obzera'li, žebe mu oči ňevibi'li*, Uhorské, J. Matejčík, 1975, s. 213). Jednosmernosť času sa postihuje (platnosť A vyjadrená hlavnou vetou časovo predchádza implikovanú platnosť B, ktorá je vyjadrená účelovou vedľajšou vetou), nekonečnosť sa nepostihuje. V zápornom smere súradnicovej osi ju obmedzuje začiatok platnosti A (možno ho na časovej osi zobrazit' konkrétnou súradnicou, platnosť A nie je od nekonečna v minulosti), v kladnom smere súradnice sa pri existencii platnosti A (*Na obloke zme si da'li firhange*) predpokladá trvalá implikácia platnosti B, ktorá však v čase deja hlavnej vety ešte nie je skutočná (*žebe náz mlád'enci ňevid'el'i*, Ábelová). V *Inventári syntaktických javov v slovenských nárečiach* (1974, bod 186) sa uvádzajú základné účelové spojky *aby, žeby, čo, čo by, aby, že: dajte mu po hlave, abi nekríval* (Trenčianska Turná, I. Ripka, 1974, s. 205), *Ta me tot kapitán zavolal, abi som si gu nim sednú' (Revúcka Lehota, KJÚ), Na obloke zme si da'li firhange, žebe náz mlád'enci ňevid'el'i* (Ábelová, KJÚ), *Vibrál se po gazdax, abi mu raž dali*

(Revúca, J. Orlovský, s. 15), *No tak, zavolau son priateľa čelára, abi zme ho zobrali po lojtre* (Jablonovce, KJÚ), *Daj mi čarahi, že zrobim oheň* (Markušovce, KJÚ), *Dau som hu (pílku) Petrovi, čo hu zošramovau* (Lúčky, SSN, 1, s. 275), *Potom ho dajíe do izbi, čo vixladňe* (Detva, SSN, 1, 275), *Dones kus kvapr, šva bude na tot posúch* (Rochovce, SSN, 1, s. 275), *Brázneho koňa son xiliv na ručnej bog a ručneho na brázne, čobe tú hrču ňebolo ňebolo vino* (Chrtiany, SSN, 1, s. 275), *Aj cifrovaná lavica bola, al'e nemáme, čobi s'te vid'eli* (Dobrá Niva, SSN, 1, s. 275). Z predpisovného obdobia slovenčiny možno na ilustráciu účelového významu uviesť súvetia ...*poruczem k fare kostola nasseho Matky bosey trinast striebornych lyzycz, kone wolow deset, aby toto wsseczko predep-sany tutorowe a distributorowe sprauedliwe iak naylepssie mohu, sprodalay* (Parížovce 1564), ...*tu gystu farbu hnedky som poslal dolu, aby gu boli daly Wassiemu p. vrednykowy* (Bojnice 1617), ...*to gsme kazali przyczynit na Polakowske roli, zeby z vplna dluh od neho wissel* (Trenčianska 1520), ...*possilam tento list ku V. M., ze by ste V. M. raczili o tom wedeti, ze pan Girik Rakowsky velmi chodi za panom mym* (Parížovce 1555), *Potem sme poslaly z rady nassy dwa lydy ku oczy swirchu menowaneho Bartoweho sina, czoby on, který reczy mlowil, neb na ten czas yeho otecz byl w nemoczy položen, wypowiedel...* (Nemecká Lupča 1559). Záznamy z predpisovného obdobia sú často svedectvom kultúrneho vplyvu češtiny. Ide o súvetia, v ktorých sú zachované spojky typu *ať* (*racz dati sstiasne witiestwy, at nezhine twe dedicztwy*, Banská Bystrica 1585), *ať by* (*Kdysz wstante k modleny, odpusstegte, atbi otecz wass odpustyl Wam*, tamže), zriedkavo sa v účelovom význame zachovala aj spojka *aza by* (*vteczmy sie k milostiwey pane Marie, aza by ona raczela vprosyty dar ducha swateho*, Spišská Kapitula 1480), resp. *byť* (*Duchowne Zobothu masz swetyti, ze od skutkow swych masz pstaty, bytt buch swe w tobie delal*, Spišská Kapitula 1532). Tieto spojky sa v slovenských nárečiach nevyskytujú (pozri Slovník slovenských nářečí, s. 73–75). O vývine účelových spojok v historickom kultúrnom kontexte typu *abych* svedčia príklady...*odpysste my, yako gest s tym zelezem, bych umel o tom panu oznamytí* (Bojnice 1614, pozri Žigo, 1981, s. 36 a n.).

Porovnanie postihovania topologických vlastností času v súvetí s príčinnou vedľajšou vetou a účelovou vedľajšou vetou ukazuje, že dominantnými dištingtívnymi znakmi vyjadrovania rozdielov medzi príčinou a účelom sa stáva postihovanie nekonečnosti v súvetiach s príčinnými vedľajšími vetami a neprítomnosť tejto vlastnosti v súvetiach s účelovými vedľajšími vetami. Potvrďuje sa, že nekonečnosť je aj v štruktúre prvkov syntaktickej roviny základnou vlastnosťou pri vyjadrovaní kauzálneho vzťahu. Postihovanie spojitosti súvetiami s príčinnou vedľajšou vetou a neprítomnosť tejto vlastnosti v súvetiach s účelovou vedľajšou vetou vyjadruje nereálnosť deja účelovej vedľajšej vety v čase deja hlavnej vety a zdôrazňuje jeho utilitárnosť. Jednosmernosť je vlastnosť, ktorú obidva význa-

mové typy súvetia postihujú, líšia sa však v orientácii časovej následnosti deja hlavnej a vedľajšej vety. V usporiadanosti, jednorozmernosti sa súvetia s príčinnými a účelovými vedľajšími vetami zhodujú (pozri tabuľku).

	U	JR	S	JS	N
príčina	+	+	+	+	+
účel	+	+	-	+	-

V podradovacích súvetiach s príčinnými a účelovými vedľajšími vetami prevláda postpozícia vedľajších viet. Tento typ je charakteristický pre objektívny postup vo všetkých súvetiach s účelovou vedľajšou vetou (spojky *aby, že, žeby, čo, čoby, ežeby*) a v súvetiach s príčinnou vedľajšími vetami so *spojkami bo, lebo, keď, že, čo*. Príčinné vety so spojkou *keďže* sú antepónované (typ *Keďže neprišiel, nepôjdeme ani mi za ním*, Valaská Belá, SSN, 1, s. 763). Vetosled v súvetí s príčinnou vedľajšou vetou nez dôrazňuje vnútornú spätosť platnosti predpokladajúcej prítomnosť určitého znaku, pretože inverziou vetosledu sa význam súvetí nemení. Kauzálny význam sa v súvetiach vyjadruje súčasnou prítomnosťou usporiadanosti spojitosti a nekonečnosti a zároveň opačnou orientáciou jednosmernosti. Súvetia s účelovými vetami vyjadrujú nereálnosť deja hlavnej vety a jeho zámer postihovaním usporiadanosti, kladnou orientáciou jednosmernosti, neprítomnosťou spojitosti a nekonečnosti. Osobitný špecifický “kombinačný” reťazec topologických vlastností majú teda súvetia s príčinnými vedľajšími vetami, odlišný kombinačný reťazec majú súvetia s účelovými vedľajšími vetami.

Kvalitatívna charakteristika súvetí s príčinnými a účelovými vedľajšími vetami v slovenských nárečiach sa opiera o stav, ktorý je výsledkom prirodzeného, spontánneho vývinu jazykového systému. Zovšeobecňujú sa v ňom teoretické poznatky, ktorými jazykoveda dáva čiastkovú odpoveď filozofii na to, či sú topologické vlastnosti času univerzálne alebo nie. Charakteristika súvetí s príčinnými a účelovými vetami v slovenských nárečiach a v predspisovnej slovenčine nadväzuje na poznatky získané analýzou kategórie času v jednoduchých vetách a v súvetiach v predspisovnom období. V oboch prípadoch sa ukazuje, že usporiadanosť, jednosmernosť, spojitosť, jednorozmernosť a nekonečnosť nie sú univerzálnymi vlastnosťami času (pozri P. Žigo, 1997).

V skupine súvetí s účelovou vedľajšou vetou možno vydeliť podskupiny s významom vysvetľovania a podmienky: *Zobrau aj tú flintu, že ak sa mu trafl zajaš na ton snehu, že ho zastrelí* (Veľký Lom, KJÚ), *...zme in tan čapilí borouku, keď budú von utekať, abi náz ňexit'ili* (Lišov, KJÚ), vysvetľovania a želania (*naj sa ňebavia, ale naj zberaju, žebi zme mali dačo* (Prakovce, KJÚ), *No, fašangi, každá zme sa už velice tomu pripravúvali, tím fašángom, rixtúvali, škrobenice-sukne, uš-muzika, abi sme boli viparádené* (Podolie, KJÚ), vysvetľovania a upozornenia: *Ale si drš'ie navarenie tieto burini, abi st'e to ždi mali hotovuo* (Lišov, KJÚ), *Abi si ňedostal, tak se trim* (Čierna Lehota, KJÚ), *Príd'í fčas, žebi som ňečakau* (Likavka, KJÚ).

LITERATÚRA A PRAMENE

- Běličová, H., Sedláček, J.: Slované souvětí. Praha. Academia, nakladatelství ČSAV 1990. 228 s.
- Dubnička, J.: Čas a kauzalita. Bratislava. Veda 1986. 204 s.
- Ferenčíková, A.: Časové podradňovacie súvetie v slovenských nárečiach. Jazykovedné štúdie. XX. Bratislava, Veda 1986. 136 s. + príloha.
- Historický slovník slovenského jazyka. Zv. 1.–4. Red. M. Majtán. Bratislava. Veda 1991– 1995
- Kartotéka nárečového oddelenia Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV.
- Krajčovič, R.: Vývin slovenského jazyka a dialektológia. Bratislava. SPN 1988. 344 s.
- Matejčík, J.: Lexika Novohradu. Vecný slovník. Martin. Vydavateľstvo Osveta 1975. 312+36 s.
- Nebeská, I.: K sémantice souvětí s vedlejší větou účelovou. In: Slovo a slovesnost, XXXV, 1974, s. 271–277.
- Oravec, J., Ferenčíková, A.: Inventár syntaktických javov v slovenských nárečiach. Dotazník. Bratislava 1974. 210 s.
- Orlovsky, J.: Gemerský nárečový slovník. Matrin. Vydavateľstvo Osveta 1982, 424 s.
- Ripka, I.: Dolnotrenčianske nárečia. Bratislava. Veda, vydavateľstvo SAV 1975, 279 s.
- Slovník slovenských nárečí. Zv. 1. Red. I. Ripka. Bratislava. Veda, vydavateľstvo SAV 1994. 936 s.
- Zeman, J.: K otázce přetržitosti a nepřetržitosti času. In: Filozofický časopis. 30, 1982, s. 399–405.
- Žigo, P.: O formálnych znakoch účelových viet v predpisovnej slovenčine. Slovenská reč 1, 46, 1981, s. 36–42.
- Žigo, P.: Kategória času v slovenskom jazyku. Bratislava. Univerzita Komenského 1997. 115 s.

SKRATKY

- HSSJ – Historický slovník slovenského jazyka. Zv. 1.–4. Red. M. Majtán. Bratislava, Veda 1991– 1995
- KJÚ – Kartotéka nárečového oddelenia Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV.
- SSN – Slovník slovenských nárečí. Zv. 1. Red. I. Ripka. Bratislava, Veda, vydavateľstvo SAV 1994. 936 s.

Subordinate final and causal clauses in Slovak dialects

Summary

The qualitative characteristic of complex sentences with subordinate final and causal clauses in Slovak dialects and preliterate Slovak language presumes a relatively high degree of natural development of the language system. The presented study generalizes theoretical knowledge through which linguistics provides philosophy with a partial answer to its question whether the topological qualities of time have a universal character. Characteristic of complex sentences with subordinate final and causal clauses in Slovak dialects and preliterate Slovak language is based on facts acquired through the analysis of the category of time in simple and complex sentences in preliterate period as well as in standard Slovak. The characteristics of studied qualities on a Slovak language material confirm that orderliness, single-dimensionality, coherence, single-directionality and infinitude are not universal qualities of time.

Ključne riječi: slovački dijalekti, finalne rečenice, uzročne rečenice, tipologijska odlika vremena, nepostojanje poretka, jednodimenzionalnost, koherentnost, jednosmjernost

Key words: Slovak dialects, final clause, causal clause, typological qualities of time, orderliness, single-dimensionality, coherence, single-directionality, infinitude